

s. Nela GAŠPAR, Kći Božje ljubavi

Put prema drugačijoj prisutnosti posvećenog života u Crkvi i svijetu

Pregledni članak

Uvod

O posvećenom životu ne možemo govoriti izvan konteksta cjelokupnoga crkvenog života. Posvećeni život »nije ni privatno vjersko poduzetništvo, ni vjerska aktivnost 'grupe građana', nego jedan, i to eminentni vid eklezijalnog života«¹. Vrednote koje definiraju posvećeni život bitne su vrednote crkvenog života općenito. U *Dogmatskoj konstituciji o Crkvi* »*Lumen gentium*« čitamo: »Stalež dakle koji nastaje preuzimanjem evanđeoskih savjeta, iako ne spada u hijerarhijsko uređenje Crkve, ipak trajno spada u njezin život i svetost.«²

Važnost temeljnih vrednota crkvenog života oko kojih se redovništvo okuplja i konstituira, a koje su jezgrovito sadržane u onoj: nasljedovati Isusa Krista izbližega po Kristovu primjeru poslušnosti, siromaštva i čistoće na svoj način odražava opće stanje u Crkvi.³ Naime, redovništvo je svojevrsna sinteza cjelokupnoga crkvenog života koja na jedinstven način sjedinjuje crkvenu duhovnost i aktivnost, otvoreno je i za žene i za muškarce, za svećenike i za laike.

Krizi koja već odavno prožima identitet zapadne civilizacije i kulture – pa samim time i identitet Crkve koja je dva tisućljeća bitno pridonosila stvaranju upravo toga i takvoga identiteta – još se ne nazire kraj. Ono ničeoovsko »prevrednovanje svih vrednota« doista je obuhvatilo »sve vrednote«, pa i one religiozne. U tom procesu nisu ostale po strani ni vrednote redovničkog života. I s pravom, jer redovništvo nije tek jedan od izraza crkvenog života, koji onda nužno participira i na krizi koja je zahvatila opću Crkvu, već je ono – zbog svoje usmjerenosti prema savršenstvu, prisposobivo duhovnom vršku crkvenog tornja, čiji specifičan položaj uvjetuje i specifičnu ugroženost. Naime, moglo se i očekivati da će se, pri trešnji crkvenih temelja, najprije odlomiti njezin du-

¹ Špiro MARASOVIĆ, Redovništvo budućnosti, u: *Crkva u svijetu*, (1994) br. 4, 347.

² DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Dogmatska konstitucija o Crkvi* »*Lumen gentium*«, 44.

³ O Crkvi i duhovnosti usp. Karl RAHNER, *Strukturwandel der Kirche als Aufgabe und Chance*, Freiburg im Breisgau 1973., 88-95.

hovni vršak. Taj je lom uočljiv, posebice u pokoncilskom razdoblju, jednako na kvalitativnoj, kao i na kvantitativnoj razini redovničke pojavnosti.

Sve govori u prilog uvjerenju kako i sve učestaliji govor o posvećenom životu – pa i onaj na najvišim crkvenim razinama – svoje tumačenje nalazi upravo u toj krizi. A kako svaka kriza po definiciji ne postavlja pitanja, nego stavlja u pitanje, ni osnovni se problem redovničkog života danas ne krije u odgovoru na pitanje »kako« oblikovati redovnički život, nego »zašto« ga uopće prihvaćati.

No jedno je problem uočiti, drugo pak problem ispravno protumačiti, a treće je odgovoriti na pitanje kakvi su nam izgledi u budućnosti. Budućnost će redovništva ovisiti prije svega o tome do koje će se mjere smiriti trešnja crkvenih temelja koja takve lomove i u samom redovništvu uzrokuje. Dakako, nije isključeno ni čudo, tj. jedan takav zahvat od strane Božjeg Duha, koji će upravo poticajem nekoga novog i svježeg redovničkog poleta stabilizirati i smiriti trešnju crkvenih temelja. No i bez jednog takvog čudesnog zahvata od strane Duha Božjega, valja računati i na njegovo redovito nadahnuće koje nije nedostajalo ni u dosadašnjem vremenu. Potrebno je istaknuti i to da problem redovništva nije eventualno u nedostatnosti dosadašnje teologije redovničkog života, nego u dugotrajnom raskoraku između te teologije i konkretnih zahtjeva vođenih ne teološkim nego pragmatičnim načelima.⁴

1. Temeljna obilježja današnje prisutnost redovničkog života⁵

Ako se redovnička zajednica, sa stajališta duhovnog identiteta, predstavlja kao jedno čvrsto iskustvo, duboko ukorijenjeno u životu Crkve, onda je situacija potpuno drugačija s organizacijskoga stajališta i u konkretnom i svakodnevnom pastoralnom razvoju.

Većina družbi ili zajednica posvećenog života, koje dišu internacionalnošću, proživljava sukob dviju različitih perspektiva. S jedne strane postoje stvarnosti u očitim poteškoćama što se tiče mogućnosti ostvarivanja njihove prisutnosti u Crkvi. Njih nalazimo pretežno u zapadnoj Europi i Sjedinjenim Američkim

4 Taj raskorak Špiro Marasović vidi uglavnom na tri razine: svođenje redovništva na puki »servis« opće prakse, regrutiranje redovničkog podmladka po načelu *cuius regio illius charisma* i prijelaz redovničke karizme s pojedine redovničke osobe na redovničku zajednicu (tj. kolektivizacija karizme). Usp. ŠIRO MARASOVIĆ, Redovništvo budućnosti, u: *Crkva u svijetu*, (1994), br. 4.

5 Ovaj dio članka kao i sljedeći preuzeti su iz predavanja koje je na generalnom kapitulu sestara Kćeri Božje ljubavi u Rimu (srpanj 2012.) održao predsjednik unije viših redovničkih poglavlja u Italiji, benediktinac Giovanni DALPIAZ, Zauzeto živjeti sadašnjost. Gledati s nadom u budućnost. Put prema drugačijoj prisutnosti redovničkog života u Crkvi, u: *Iz života za život* (Glasilo sestara Kćeri Božje ljubavi).

Državama. Upravo tamo gdje je većina Družbi rođena i gdje je doživjela svoj procvat nema novih zvanja i brojčani pad je upečatljiv (od 2001. do 2012. broj sestara se smanjio za otprilike 45%). I u drugim dijelovima svijeta osjeti se određeni pad, ali ipak blaži zbog još uvijek postojeće prisutnosti zvanja.

Postoje ekstremno različiti modeli zajednica: zajednice monaške klauzure koje su stabilne i duboko ukorijenjene na jednom teritoriju te s druge strane manje zajednice, fleksibilne, pokretne, kao na primjer zajednice posvećene karitativnom radu, pastoralu, formaciji. S ovog aspekta redovnički život je doista raznolik i mnogostruk, iako se ta stvarnost u ženskom redovništvu počela događati tek nedavno. Ukratko, barem što se tiče Europe i Sjeverne Amerike, možemo reći da se tek od druge polovice 19. stoljeća može govoriti o pojavi ženskog redovništva, različitog od monaškog. To su družbe tzv. »aktivnog života« koje će u svojevrsnom procvatu instituta, ponekad sličnih karizmi i organizacije, doprinijeti kapilarnom rasprostiranju zajednica, djelovanja, prisutnosti. Taj proces, podržavan velikim brojem zvanja, 70-tih godina 20. stoljeća iskusit će prvo usporavanje, a tijekom sljedećih desetljeća i potpuni obrat: od rasta do pada, od širenja do prikupljanja, od otvaranja zajednica do njihova zatvaranja.

Velikim dijelom 1900-tih, kada je osoba ulazila u neku redovničku družbu, uranjala je u stvarnost koju je karakterizirala dinamika rasta, širenja. Budućnost je predviđala bogatstvo inicijativa, apostolskih mogućnosti, novosti. I tako, promatrajući susestre moglo se reći: danas nas je »više« nego što nas je bilo jučer, ali nas je »manje« nego što će nas biti sutra. Trenutno je situacija posve obrnuta: danas nas je »manje« nego što nas je bilo jučer, ali nas je »više« nego što će nas biti sutra. Osjećamo manjak sredstava, primjećujemo praznine između onoga što se od nas traži (u našem pastoralnom djelovanju, u duhovnim i karitativnim potrebama koje vidimo oko sebe) i sve manjih mogućnosti da na to odgovorimo.

Obično je u svakodnevnom govoru budućnost gotovo sinonim nade, obnove, ostvarenja. Kakva je to budućnost u kojoj se govori o zatvaranjima, smanjivanjima opsega, starenju ili jednom riječju samo o padu? Nameće nam se gotovo spontano drugo pitanje: ima li smisla planirati ako sve ono što vidim/vidimo pred sobom izgleda jadnije, sivije, teže nego ovo sada?

Istina, redovnički život sve manje privlači tamo gdje je nekada najviše privlačio, tj. u Europi i Sjevernoj Americi, i to bilo zbog sekularizacije koja teži odbacivanju i marginaliziranju govora o redovništvu, bilo zbog snažnog razdvajanja duhovnog traženja od priznavanja uloge vođe i pratnje koja pripada institucionalnoj Crkvi.⁶ Drugim riječima, Crkva kao institucija gubi vjerodostojnost. Učvršćuje se stav da je moguće biti vjernik i kršćanin, a da zato ne treba pripadati Crkvi.

6 Usp. Ante VUČKOVIĆ, Sekularizacija društva i sakralizacija osobe, u: *Bogoslovska smotra* 82 (2013) 4, 917-938.

Svi nam raspoloživi pokazatelji ukazuju na to da upravo tamo gdje je redovnički život, kakav mi poznajemo, nastao, organizirao se i širio, dolazi u fazu brzog opadanja. To ne znači da nestaje zvanje na redovničko posvećenje, da više ne postoje osobe u kojima bi se javljala želja za potpunim suobličavanjem s Gospodinom Isusom, ali je tih osoba ipak manje nego nekada zato što je i ukupan broj katolika koji imaju jaku svijest o pripadnosti Crkvi sve manji, a i povećala se neodlučnost mladih u pogledu konačnih životnih odluka, utoliko više ukoliko se one tiču jasnog vjerskog opredjeljenja.

Drugim riječima završava jedna faza redovničkog života, kao što se dogodilo već toliko puta u povijesti Crkve, ali bi bilo krivo iz toga zaključiti da redovnički život kao takav nestaje ili da ne može u budućnosti pronaći svoj novi način postojanja. Pogotovo s obzirom na to da su u drugim dijelovima svijeta (Africi, Aziji, Latinskoj Americi) kršćanske zajednice vrlo životne.⁷ Rastu zahvaljujući novoobraćenicima, prisutna su i nova zvanja, javlja se traženje vlastitog vjerskog identiteta kao zalaganje u naviještanju evanđeoske poruke prema kategorijama i načinima razmišljanja svojstvenim pojedinim kulturama, ponekad duboko različitima od europske i sjevernoameričke. To je dinamizam koji redovničke družbe upoznaju preko iskustva novih osnivanja pa se tako neka družba može naći u situaciji da mora upravljati potpuno različitim dinamikama. U Europi je riječ o suočavanju sa smanjenjem prisutnosti, starenjem zajednica, prestankom apostolata, dok su u Africi, Aziji ili Latinskoj Americi problemi drugačije naravi: pronalaženje resursa za nova osnivanja, pripremanje adekvatnih formacijskih struktura, razvijanje tradicije tamo gdje je prisutnost Crkve relativno nova.

2. Budućnost povezana s budnom pažnjom na sadašnju stvarnost

Ako je nekada razlučivanje u upravljanju nekom družbom značilo razmatrati pitanja koja su se uglavnom odnosila na rast, na širenje, na biranje između mnogih novih mogućnosti, danas se mora upravljati padom, boriti se protiv obeshrabrenja, protiv osjećaja nepouzdanja, protiv toga da se više nema što učiniti, a što je način da se umre prije vremena.

Dakle, možemo se zapitati: je li moguće ne dozvoliti da nas pregazi aktualna kriza? I koje su pozitivne mogućnosti koje mogu proizaći upravo iz te krize?

Prije svega moramo se riješiti nesporazuma, često neizrečenog, ali prisutnog u našoj podsvijesti. Manjak zvanja se ne može objašnjavati *sic et simpliciter* (»tako i jednostavno« = pojednostavljeno) okrivljujući družbu: nemamo zvanja jer smo

⁷ Usp. Željko TANJIĆ, Globalno kršćanstvo i njegov utjecaj na gibanje u Crkvi, u: *Bogoslovska smotra* 78 (2008) 2, 321-345.

izgubili specifičnost izvorne karizme, nemamo zvanja jer odgajateljice nisu na visini zadatka. Kriza zvanja se čak ne može tumačiti ni kao posljedica duhovnog slabljenja družbe (naprotiv – obilje zvanja može supostojati s ozbiljnim duhovnim problemima, kako nas uče nedavni događaji). Naravno da zvanja i duhovna životnost imaju puno zajedničkih točaka, ali nisu ista stvar i nije pravilno shvaćati ih kao dva lica iste medalje.

Drugi aspekt ovog nesporazuma još je suptilniji. Nama su zvanja često zamjena za sinove i kćeri. Doista, milošću djevičanstva odrekli smo se vlastitog potomstva, ali to žedanje za budućnošću i za nastavljanjem života, koje je duboko u srcu i dio je našega života, mi nadoknađujemo (ili nastojimo nadoknaditi) preko novih zvanja.

Svjedočenje ljubavi, bez sumnje, proizlazi iz najdublje želje za nasljedovanjem Gospodina Isusa i iz želje da mu služimo u osobama koje traže našu pomoć i zalaganje. Međutim, napor apostolskoga djelovanja čini nam se laganijim ako vidimo da ono što radimo ima mogućnost nastavljanja, da ono što radim neće završiti sa mnom, nego već vidim da će to drugi nastaviti. Manjak zvanja radikalno dovodi u krizu mogućnost ove motivacijske podrške. Ono je izostanak potpore, ali i poziv na pročišćenje u duhu evanđelja koje nas potiče na vjerno ostvarivanje našega zalaganja, ne zaboravljajući da smo sluge beskorisne.

Na dan zavjetovanja Gospodin nam nije obećao nastavak, štoviše, po djevičanstvu smo prigrlili siromaštvo, odricanje našega nastavljanja, trajnosti. Cijelu svoju budućnost stavili smo u Božje ruke. Zasigurno nam je žao misliti da će zbog pomankanja zvanja mnoge stvari, po sebi dobre, biti osuđene na kraj, ali to nas ne oslobađa od daljnjega zalaganja u sadašnjosti.

Riječ je, dakle, o potrebi povezivanja planiranja budućnosti s budnom pažnjom na sadašnju stvarnost, stvarajući ravnotežu između sposobnosti vizije i mudrog realizma. Činjenica da je potrebno ponovno promisliti prisutnost sestara, ne može postati alibi za opuštanje i prestanak zalaganja, ali istovremeno se moraju uzeti u obzir i sestre i njihove realne mogućnosti. Drugim riječima treba se zapitati: Što najviše dobrog možemo učiniti danas s ljudskim i duhovnim resursima koji su nam na raspolaganju?

U definiranju tog mogućeg maksimuma dobra zajednice bi trebale obratiti svoju pažnju na promišljanje o svojoj prisutnosti u Crkvi i vidjeti odgovara li to što mogu učiniti njihovim mogućnostima i očekivanjima. Kada bismo bili preslabi, bilo bi mudrije to priznati nego tvrdoglavo negirati stvarnost.

Na ovo razlučivanje koje ima važnu ulogu da, na određeni način, procijeni stvarnost i bira između raznih mogućnosti, pozvane su sestre koje po različitim funkcijama vrše službu autoriteta.

Prije svega treba procijeniti s realnom blagonaklonošću na koje se ljudske re-

surse može računati. *Starenje nije grijeh*; s vremenom neizbježno slabe i fizičke i psihičke snage. *Ne voditi računa o tome može biti grijeh*. Treba promisliti vrijeme, ritam, vrstu posla i smanjiti ih ili modificirati prema osobnim stanjima.

U ovoj pažnji prema osobi naglasio bih nešto što nije uvijek primjereno uzeto u obzir, a to je aspekt motivacije. Mi danas živimo puno dulje bilo zato što je smanjena, ili gotovo dovedena na nulu stopa dojenačke smrtnosti, bilo zbog boljih zdravstvenih uvjeta i raširenog ekonomskog blagostanja. Prije pedeset godina predviđeni životni vijek je bio oko 60 godina dok je danas oko 80 godina. Ne samo da se živi dulje, nego se i živi u svijetu brzih i stalnih promjena. Je li zamislivo da u današnjem vremenu i društvu u kojem ništa ne izgleda uistinu konačno i nepromjenjivo, motivacija i način predstavljanja egzistencije i duhovnog života, stečeni u trenutku ulaska u samostan, ostanu nepromijenjeni i trajni čitava života? Neće li i oni iskusiti određenu istrošenost, zub vremena? Nije li moguće da mala nezadovoljstva, koja po sebi nisu teška, s vremenom postanu tereti koje je teško nositi?

Naravno, temeljna motivacija svakog istinskog poziva: nasljedovati i biti sličan Gospodinu Isusu ostaje uvijek nepromijenjena, međutim način življenja i izražavanja te motivacije u svakodnevnom djelovanju se mijenja. I svijest o motivaciji mora biti oživljavana jer čak i najsvetije stvarnosti mogu postati obična iskustva kojima se posvećuje mala ili nikakva pažnja.

Ne treba pojačati poticaje, nego treba govoriti srcu redovnica, svjedočiti primjerom vlastita života, vlastitim zalaganjem poticati na molitvu, na studij Božje riječi, na pozorno oslušivanje nauka Crkve. Ove male geste, koje se svakodnevno s pažnjom ponavljaju, pomažu nam održati pažnju, suprotstavljajući duhovnom umoru, tom razočaranju koje pomalo, dan za danom, gasi entuzijazam i radost redovničkoga života.⁸

⁸ Jedna od posljedica smanjenja broja zvanja jest praktična nemogućnost vođenja svih apostolskih djelovanja računajući samo na snage Družbe. U posljednjih nekoliko desetljeća laici su postali raširena stvarnost unutar naših struktura. Za velik dio družbi otvaranje laikatu bila je više potreba nego izbor. Drugačije rečeno, da na to nisu prisilile okolnosti, nastavilo bi se kao i prije. Tu je teško zaobići ograničavajuću činjenicu: laici su prvenstveno zaposlenici. Naravno, oni mogu usvojiti vrjednote i dijeliti apostolske ciljeve družbe, postajući na taj način suradnici, ali u temelju uvijek ostaje ova asimetrija. Družba se na taj način pretvara u tvrtku usvajajući i logiku poslovanja: ponuditi/proizvoditi usluge i izvlačiti iz njih ekonomsku dobit. Na tom planu poneka je družba pokušala razviti uže sudjelovanje u upravljanju, dok su druge odlučile vođenje djelovanja ostaviti u rukama sestara, naglašavajući tako podjelu uloga. Teško je reći koji će od dva modela s vremenom prevladati. I sam prijelaz na suradničke oblike nije tako jednostavan jer pretpostavlja ne samo raspoloživost obiju strana, nego i da družba ima osobe sposobne za suradnju. Od ovisnosti do suradnje nije jednostavan put jer mi prvi slabo znamo surađivati unutar naših zajednica, a suradnja je perspektiva koja oslobađa energije, ukazuje na novi odnos s laikatom te nije više jednostavno zataškavanje krize uzrokovane manjkom zvanja. Važan element za izgradnju takve suradnje jest upućenost na karizmu u smislu ideala i zajedničkog duhovnog osjećaja te dijeljenje istih modela svetosti i uzora.

3. Ciljevi Godine posvećenog života

Dubrovački biskup dr. Mate Uzinić je pri HBK zadužen za redovništvo i osobe posvećenog života. Njegov intervju u ovogodišnjem prvom broju Kane posvećen je novoj šansi za stvaranje bolje Crkve i boljeg svijeta.⁹ Sam naslov intervjua (*Bez suočavanja s prošlošću naše društvo nema budućnosti* i ne živi se u sadašnjost) povezuje u sebi, dakle, prošlost, budućnost i sadašnjost. Tu povijesnu perspektivu koja obilježava ljudsku egzistenciju nose i tri cilja Godine posvećenog života¹⁰: »sa zahvalnošću se spomenuti nedavne prošlosti«, s »nadom prigrliti budućnost« i »sa strašću živjeti sadašnjost«.

Prvi cilj Godine posvećenog života je *sa zahvalnošću se spomenuti nedavne prošlosti*, počevši od Drugog vatikanskog sabora i osobito pedesete obljetnice koncilskog dekreta *Perfectae caritatis* o obnovi posvećenog života.

Drugi je cilj *s nadom prigrliti budućnost*, sa sviješću da kriza kroz koju prolazi društvo i sama Crkva dotiče u punini i posvećeni život. Pročelnik Kongregacije za posvećeni život istaknuo je da se ta kriza ne smije shvatiti »kao predsoblje smrti, nego kao kairos, prava prigoda za duboki rast, a s time i za nadu potaknutu sigurnošću da posvećeni život nikada neće moći nestati iz Crkve, jer ga je želio sam Isus kao neizostavan dio svoje Crkve«.¹¹

Treći je cilj Godine posvećenog života *sa strašću živjeti sadašnjost*, a to podrazumijeva zaljubljenost, istinsko prijateljstvo, duboko zajedništvo. To je upravo ono što »čini lijepim život tolikih muškaraca i žena koji zavjetuju evanđeoske savjete i iz bližega slijede Krista u tom životnom staležu«, kazao je pročelnik Kongregacije za ustanove posvećenog života i družbe apostolskog života.

Na pitanje o *prepoznatljivosti i vidljivosti redovništva* u Crkvi u Hrvatskoj naš biskup Mate Uzinić odgovara:

»Ovisi o tome s koje strane na to gledate. S jedne strane, u Hrvatskoj postoje

⁹ *Kana XLVI* (siječanj 2015.), 12-14.

¹⁰ HRVATSKA KONFERENCIJA VIŠIH REDOVNIČKIH POGLAVARA I POGLAVARICA, *Vijesti*, XLI (veljača 2013.) 4, 3.

¹¹ Redovnički život došao je pod pritisak. *Prošlost je djelomično postala teretom, sadašnjost se pokazuje vrlo složenom, budućnost se čini nesigurnom*. Postavlja se pitanje: Kome pripada budućnost? Slušajući neke posvećene osobe, dobiva se dojam da pripada Zlomu koji posvuda vrebata, koji se skriva u skrovitosti možda čak i među subračom ili susestrama. Opadanje novih zvanja izaziva kod nekih stav da se sve više popušta napasti gubljenja kriterija prilikom primanja novih članova. Specifično »postkomunistički« stav zemalja među kojima je i Hrvatska očituje i napast pesimizma naspram novih generacija. U tim okolnostima preokreta redovnički je život u potrazi je za novom ulogom i vlastitog života i djelovanja.

brojne, muške i ženske, zajednice koje su vidljive i prepoznatljive na području na kojemu djeluju i u okvirima onog poslanja koje te zajednice danas prepoznaju kao svoj način za življenje evanđelja u skladu sa svojom redovničkom karizmom. S druge strane, njihovo djelovanje nije dovoljno vidljivo izvan područja na kojem djeluju. I to je, čini mi se, razlog što redovnici u Hrvatskoj danas nisu dovoljno priznati i prepoznati. Svoje su djelovanje konzervirali na onoj razini na kojoj je ono postojalo i u prijašnjem sustavu, a nisu dovoljno iskoristili mogućnost i potrebe vremena u kojem se nalazimo. Postoje, međutim, određeni pomaci i na tom području, kao što nam to pokazuju najsvježiji primjeri otvaranja škola od pojedinih redovničkih zajednica. Godina posvećenog života za sve je redovničke zajednice milosni trenutak ponovnog promišljanja o vlastitim korijenima, i usklađivanja života zajednice i njezinih pojedinih članova s predloženim idealima, vodeći računa o *vremenu* u kojemu živimo i *zadacima* koje to vrijeme stavlja pred nas«.

Na pitanje o tome kako vidi *ulogu i mjesto redovnika u suvremenom svijetu* naš biskup Mate Uzinić odgovara:

»Što se očekuje od redovnika u suvremenom svijetu, vrlo je dobro izrazio papa Franjo u svojoj poruci za Godinu posvećenog života pozivajući redovnike da budu radosni *proroci* i stručnjaci za *zajedništvo* koje će probuditi svijet i radosnu vijest evanđelja donijeti do egzistencijalnih periferija *siromaštva*. S njim se potpuno slažem, napominjući da se to neće i ne može dogoditi ako redovnici ne shvate da njihovo biti redovnici nije samom sebi svrha, nego da je njihovo biti redovnici Božji dar Crkvi i čovjeku, osobito *onom najugroženijem, našega vremena*«.

Iz ciljeva Godine posvećenog života koji su sadržani i u odgovoru našeg biskupa dr. Mate Uzinića, biskupa koji je pri HBK zadužen za redovništvo i osobe posvećenog života, i naše daljnje promišljanje ima tri dijela: obilježje vremena u kojemu živimo, zadaća proročkog zajedništva i novi odnosi koje je donio Krist (odnos prema siromasima/najugroženijima).¹²

4. Obilježje vremena u kojemu živimo¹³

U suvremenom zapadnoeuropskom društvu događaju se dva za sveukupan život pojedinca i zajednice vrlo ozbiljna procesa:

¹² PAPA FRANJO, *Evangelii gaudium. Radost evanđelja*, KS, Zagreb, 2013., br. 87-92.

¹³ Dotiče dva temeljna obilježja posvećenog života: odnos prema Bogu (konstitutivna dimenzija čovjeka pojedinca i zajednice) i posvećivanje (Bog posvećuje čovjeka pojedinca i zajednicu).

- sekularizacija društva, proces koji je odavno vidljiv i opisan na vrlo različite načine, ponekad i proturječne, i
- sakralizacija ljudske osobe, proces koji još nije dobio potrebnu teorijsku pozornost.

Europa stoga sve više postaje društvo kojemu je dovoljno da sebe shvaća iz sebe samoga i koje za definiranje sebe ne traži nikakav pogled izvana. To je stajalište jasno izraženo u uvodnim rečenicama europskog Ustava koje isključuju priziv na Boga i kršćanstvo.¹⁴ Sekularno se društvo, dakle, u svome samoshvaćanju ne želi pozivati ni na što drugo osim na samo sebe. Ne treba mu nikakva druga instanca ni nikakav autoritet iznad ni mimo njega samoga. S druge strane, to isto društvo u sebi samome stvara vrednote koje nadilaze samo društvo, a prema kojima se ono osjeća obveznim. U takve vrednote spadaju i one koje se tiču shvaćanja ljudske osobe i njezinih prava.

Ovo sekularno društvo, između ostaloga, govori o sakralnosti osobe. Pritom koristi religijski pojam kojim se izriče stvarnost božanskoga i njegovo posredovanje čovjeku. Stoga se postavlja pitanje što se pod time podrazumijeva i postoje li razlike u shvaćanju osobe i njezine sakralnosti između kršćanstva i ostalih povijesno verificiranih religija kada izriču posebnost i svetost osobe?

Kada kršćanstvo govori o osobi i njezinoj svetosti, njezino se shvaćanje ne podudara s onim sekularnoga svijeta. Ono misli kako je čovjek stvorenje Božje i kako upravo zbog toga pojedincu pripada nedodirljivost i nepovredivost. Kada sekularno društvo govori o svetosti osobe, ono pred očima ima drugu predodžbu čovjeka. *Sakralizacija* je proces koji traje. Tu bismo riječ mogli prevesti kao posvećivanje. *Svetost* je riječ koja imenuje stanje. I ovdje se vidi razlika. Posvećivanje je volja da posvećeno bude sveto. Svetost ovisi o volji onoga koji posvećuje. *Tko sakralizira/posvećuje ljudsku osobu?* Društvo. Kojim autoritetom? Svojim. Kada kršćanstvo govori o svetosti osobe, onda ističe da je ona sveta, ali ne zbog volje društva da je posveti. Ona je sveta iz drugoga izvora. Taj drugi izvor, onako kako ga kršćanstvo shvaća, obvezuje da se prema osobi odnosi kao prema svetom. U enciklici *Evandjelje života* Ivan Pavao II. jasno ističe da kršćanstvo svetost ljudskoga života veže uz njegovo podrijetlo: »ljudski život, dragocjeni dar Božji, svet je i nepovrediv«¹⁵.

Dok je u europskom sekularnom društvu riječ o osobi čija su prava nepovrediva i neotuđiva, nije jasno kada je netko osoba i odakle mu dolaze

¹⁴ Preambula *Lisabonskog sporazuma* ovako počinje: »Crpeći inspiraciju iz kulturne, religiozne i humanističke baštine Europe iz koje su se razvila nepovrediva i neotuđiva prava čovjeka, kao i sloboda, demokracija, ravnopravnost i pravna država kao univerzalne vrednote...«. Usp. <http://eur-lex.europa.eu/> (10.X.2012.).

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Evangelium vitae (Evandjelje života)*. Enciklika o vrijednosti i nepovredivosti ljudskog života, Zagreb 1995, br. 81.

ta prava. U kršćanskom shvaćanju svetost osobe dolazi iz božanskoga, ne iz ljudskoga izvora. I posve je neupitno da se svetost osobe ne stječe nekim posebnim djelovanjem niti ovisi o nečijoj volji. Svetost osobe obilježje je čovjeka koje mu pripada od početka po volji Božjoj.

Standardna priča o sekularizaciji vidjela je vjeru i religiju kao fenomene u nestajanju. No dogodilo se da religija nije nestala, nego je postala jedna od opcija među drugim opcijama. Sekularizacija stoga nije vrijeme bez religije, nego vrijeme mogućnosti izabiranja religije. Sekularno doba nije vrijeme nestanka religije, ali je vrijeme u kojemu je religija izgubila svoju samorazumljivost. Religije nije nestalo, ali se promijenio način njezina pojavljivanja.

Kanadski filozof Charles Taylor objavio je djelo pod naslovom *Sekularno doba*¹⁶. Riječ je o velikoj studiji o novovjekovlju, napose o značenju religije u Novom vijeku, koja stavlja toga mislioca uz bok drugih velikih mislilaca koji su također pokušali dati svoje viđenje novovjekovlja.¹⁷ Charles Taylor u toj svojoj velikoj studiji, *A Secular Age*, iznosi više različitih shvaćanja sekularizacije. Sekularizacija je, prije svega, javnost shvaćena bez odnosa prema Bogu. To je način funkcioniranja životnih područja koja su uređena vlastitom racionalnošću, bez odnosa prema nečemu što ih nadilazi. Potom, sekularizacija je opadanje religioznog vjerovanja i religiozne prakse. I, naposljetku, sekularizacija je stanje u kojemu se svaka religija nalazi u kontekstu suparničkih shvaćanja života. Procesom sekularizacije postalo je moguće urediti ljudski život u čistoj imanenciji.

Iznimno je teško definirati što je to zapravo religija. Charles Taylor razlikuje dva vida transcendencije: jedan je vertikalni, a drugi horizontalni. Vertikalni vid odnosi se na Boga, a horizontalni se odnosi na transcendenciju unutar imanencije i u njemu se čovjek bez odnosa prema Bogu odnosi prema nečemu što nadilazi partikularne interese. Proces sekularizacije stvorio je i novi identitet. Tome je procesu Charles Taylor posvetio veliku studiju pod naslovom *Izvori sebstva*¹⁸, koja je nedavno prevedena i na hrvatski jezik. Religija kao izvor sebstva presušuje. Ona je suočena s uspjehom imanentnog humanizma koji zatvara prostor transcendenciji i ponaša se kao da izvan ljudskoga obzora nema ničega. Tako nastaje sebstvo odvojeno od religioznih izvora. Takvo sebstvo, koje Taylor naziva nepropusnim, tj. može se odvojiti i distan-

¹⁶ Charles TAYLOR, *A Secular Age*, The Belknap Harvard University Press, Cambridge-Massachusetts, London-England 2007.

¹⁷ Vidi, primjerice, studije O. SPENGLER, *Propast Zapada: obrisi jedne morfologije svjetske povijesti*, 2. Sv., Demetra, Zagreb 1998.-2000.; R. GUARDINI, *Konac Novoga vijeka*, Verbum, Split 2002.; K. LÖWITH, *Svjetska povijest i događanje spasa*, Svjetlost, Sarajevo 1990.; H. BLUMENBERG, *Die Legimität der Neuzeit*, Suhrkamp, Frankfurt 1998.

¹⁸ Charles TAYLOR, *Izvori sebstva. Razvoj modernog identiteta*, Ljevak, Zagreb 2011.

cirati od svega što je izvan njegova duha. Mjerodavni ciljevi mogu biti samo oni koji su u čovjekovoj nutrini. Stvari imaju značenje koje imaju u svojoj reakciji na njih.

Proces sekularizacije društva ide usporedo s procesom sakralizacije ljudske osobe a njihova povezanost očita je u pojavi novih izričaja transcendencije u imanenciji sekularnog društva.¹⁹

Simone Weil upozorava da »zablude našega vremena potječu od kršćanstva lišenog nadnaravnoga«²⁰. Posvećeni život, jednako kao i Crkva, mora učiniti sve što je u njegovoj moći da *obavi zadaću koju mu je povjerio Isus Krist, ali ne pod svaku cijenu*, tj. pod cijenu vlastite istine i vlastitog identiteta. Ne možemo razmišljati o posvećenom životu tako da ga do te mjere prilagodimo društveno-političkoj zbilji da jednostavno ne bude jasno tko određuje njegove osnovne obrise: Isus Krist ili povijesni kontekst (prihvaćenost, statističke norme)?²¹

¹⁹ Prema rezultatima empirijskih istraživanja očito je da danas pojedinci i društvo na svojoj ljestvici vrednota zdravlju pridaju vrhunsko mjesto, a na medicinskom tržištu suvremenih, razvijenih zemalja uočava se sve veća prisutnost alternativnih modela liječenja. Sekularno društvo obilježeno je i pojavom novih religijskih pokreta koji su doktrinarno, organizacijski i promidžbeno uglavnom usmjereni na promicanja zdravlja i ozdravljenja/iscjeljenja. Stoga ih mnogi opisuju pomoću kategorije »religije ozdravljenja«. Briga za zdravlje i traženje novih putova liječenja postaju mnogima sve više i više središnja životna vrijednost. Biti zdrav, osjećati se dobro, moći se izliječiti za mnoge je naše suvremenike puno važnije od problema kako razlučiti istinu od laži, dobro od zla. I upravo tome čovjeku koji želi »ozdraviti pod svaku cijenu« novi religijski pokreti dolaze ususret svojim više ili manje dosljedno prakticiranim terapijskim holizmom, koji čovjekovo zdravlje najčešće promatra kao skladnu interakciju tjelesnog, psihološkog, društvenog, ekološkog i duhovnog. Bolest je narušen sklad tih sastavnica čijoj ponovnoj uspostavi teži primjena specifičnih terapijskih tehnika i obreda kojima raspolaže svaki od tih pokreta. »Njihova pretežita usredotočenost na promidžbu vlastitih metoda primjenljivih na očuvanje zdravlja (fitness), odnosno kod liječenja bolesti, koja zdravlje, bolest i liječenje ne promatra i ne vrednuje u svjetlu konačnoga transcendentnog ispunjenja, svodi mnoge religijske pokrete na više ili manje uspješne igrače globalnog tržišta u području prevencije i liječenja. Njihov holizam tako biva u konačnici funkcionaliziran pa i komercijaliziran u službi jedne koncepcije života koja na zdravlje gleda kao na vrhunsku vrijednost ... Religiozne činjenice jednostavno su shvaćene u funkciji individualnih ljudskih potreba. Ako se o Bogu ili božanstvu i govori, tada je tu riječ o 'Bogu samo za mene', o Bogu koji kao i sve drugo biva pretvoren u neku vrstu satelita koji kruži u putanji oko ljudskoga ja i njegovih pretežito ovostranih, terapijskih i inih potreba«: Nikola BIŽACA, *Zdravlje i bolest u aktualnom kontekstu dijaloškog odnosa među religijama. Kršćanski pristup*, u: N. ANČIĆ – N. BIŽACA, *Kršćanstvo i zdravlje. Zbornik radova međunarodnog znanstvenog skupa, Crkva u svijetu, Split 2006*, 284.

²⁰ Simone WEIL, *Težina i milost*, 152.

²¹ Usp. Edward SCHILLEBEECKX, O budućnosti redovništva, u: *Crkva u svijetu* (1994), br. 3, 263-272.

4. Prisutnost posvećenog život i proroštvo zajedništva s Bogom²²

Temeljna životna nit koja ujedinjuje starozavjetno obećanje i novozavjetno ispunjenje govori o čovjekovoj nužnosti/potrebi za odnosom/životom s Bogom da bi mogao biti uistinu čovjek prema drugom čovjeku. Grijeh je upravo odnose razorio. Sjetimo se samo Izaijinih obećanja o Mesiji i mesijanskom vremenu. U mesijanskom vremenu zlo se neće činiti (Efraim Judi zavidjeti neće, itd.) jer će se zemlja ispuniti spoznajom/zajedništvom s Jahvom. To je ono što je Mesija/Isus ostvario.²³ Na Ivanovo pitanje je li On onaj komu se nadamo ili drugoga da čekamo. Isus odgovara svojim odnosom prema rubnima, ugroženima (slijepi, gluhi, napušteni, bolesni, zatvoreni, siromašni ...). No, pri tome ne zaboravimo »mjesto« gdje se postaje i osposobljuje za takav život i takvo poslanje. U Božjoj blizini. To nisu bile granice nego perspektive, obzori koji se šire i nastavljaju živjeti. Isus je prije svega pozivao u Božju blizinu iz koje se ide ususret drugom čovjeku. Kriterij posljednjeg suda upravo je odnos prema najpotrebnijima. Današnji čovjek vapi za drugim koji bi mu bio bliz i na pomoć ali ne vapi za tim da on to bude. Upravo je to ono što papa Benedikt naziva najvećom opasnoću današnjega vremena – suvremena gnoza i njezino poimanje čovjeka.²⁴

Živimo u kulturi površnosti i otuđenja od Boga, ona je područje promišljanja nove evangelizacije, i u toj kulturi je potrebno shvatiti i omogućiti novi osobni susret Boga i čovjeka. Moderni čovjek ograničio je smisao vlastite egzistencije i cjelokupne zbilje jedino na znanje. Spašava samo ono što čovjek zna. A zna se jedino ono što čovjek sam proizvodi, što je djelo njegovih ruku, »ono što smo sami učinili«²⁵. Iz te perspektive postaje jasno zašto je *pojam ljubavi problematičan za suvremenog čovjeka*. Ljubav je područje primanja i darivanja, dakle, događanje onoga što čovjek ne može proizvesti svojim djelima. U ljubavi se čovjek prepoznaje kao biće potrebno drugoga. Enciklika *Deus Caritas est*

²² Proroštvo po svojoj naravi nije prvotno navještaj budućih događaja, već iz Božje perspektive, odnosno po Božjem nadahnuću interpretacija sadašnjih zbivanja, na koja se onda buduća nadovezuju. Za razliku od pismoznana, koji otkrivaju i interpretiraju Božju volju na temelju studija Pisma, prorok, neposredno zahvaćen Božjim duhom, riječju i činom tumači konkretno vrijeme, tj. osnovna zbivanja koja dotičnom vremenu daju pečat. U okviru toga proročkog djelovanja, proročki znak može imati jaču snagu od proročke riječi, koja onda služi kao tumač proročkog znaka. Ulogu proročkog znaka vrlo često vrši sama prorokova pojava, tj. sam njegov život. Dakako da se u istoj osobi mogu naći i pismoznana i prorok, ali i ne moraju.

²³ Usp. Veronika Nela GAŠPAR, *Teološki govor o Duhu Božjemu. Od vječnosti do čovječnosti*, KS, Zagreb 2012, 28-36.

²⁴ Usp. Veronika Nela GAŠPAR, *Filzofija i teologija pred izazovima suvremene gnoze*, u: *Riječki teološki časopis* 20 (2012) 2, 321-350.

²⁵ Joseph RATZINGER, *Uvod u kršćanstvo*, Zagreb 2006, 35.

(*Bog je ljubav*) odgovor je pape Benedikta XVI. na takvo, gnostičko shvaćanje čovjeka.²⁶ Polazeći od nevolja našega suvremenog društva sve više uviđamo da ponovno moramo pronaći nutarnju ravnotežu i da nam je potreban duhovni rast.

Na pitanje: »Trebali li Bog čovjeku, ili on može prilično dobro funkcionirati i živjeti i bez njega?«, papa Benedikt XVI. daje jasan odgovor: ako čovjek zaboravi Boga, »gubi« uvijek iznova život«, jer je »žed« za beskonačnim prisutna u čovjeku na neiskorjenjiv način.²⁷ Zato vjera za čovjeka nije neka sporedna opcija ili izbor, nego je čovjeku nužnija od hrane i zraka kojega udiše. »Neizostavno je potrebno«, veli papa Benedikt XVI., »da se nakon tolikih besplodnih rasprava i uzaludna bavljenja samima sobom, ponovno upozna tajnu evanđelja, Isusa Krista, u svoj njegovoj kozmičkoj veličini. (...) Zadaća glasi: »*ljudima pokazati Boga i reći im istinu*. ... Istinu o ljudskoj egzistenciji. I istinu o našoj nadi koja nadilazi čisto zemaljsku stvarnost.«²⁸

To vrijedi i za svakodnevni kršćanski život, a onda je jasno i za posvećeni život, on se

»sastoji u stalnom usponu na 'brdo' susreta s Bogom a zatim silaženja među ljude, noseći ljubav i snagu koje nam taj susret daje, tako da svojoj braći i sestrama služimo istom Božjom ljubavlju. ... *Prioritet uvijek pripada odnosu s Bogom*. ... Ponekad se, naime, nastoji ograničiti izraz 'ljubav' na solidarnost ili jednostavno pružanje humanitarne pomoći. Važno je, naprotiv, podsjetiti da je *najveće djelo ljubavi* upravo evangelizacija, odnosno '*posluživanje Riječi*'. Nema većeg dobročinstva, pa tako ni čina milosrđa, koji se može iskazati bližnjemu od lomljenja kruha Božje riječi, od toga da ga se učini dionikom Radosne vijesti evanđelja, da ga se uvede u odnos s Bogom. Evangelizacija je najviša i najcjelovitija promocija osobe«²⁹.

Poziv i poslanje osoba posvećenog života stoji i pada s time da u svome vremenu i prostoru *čini razumljivim* drugom čovjeku tko je Bog i što Bog znači za čovjeka i svekoliku stvarnost. Danas je važno ponovno vidjeti da Bog postoji, da nas se Bog tiče i da nam daje odgovore. I obrnuto, da *kada On otpadne, ko-*

²⁶ Enciklika „Deus Caritas est“ pape Benedikta XVI. određeno je obračunavanje s raznim gnostičkim aspektima današnjeg doba. Usp. o tome I. RAGUŽ, „Deus Caritas est“ i gnoza, u: *Vjesnik Đakovačke i Srijemske biskupije* 4 (2007), 305-308.

²⁷ BENEDIKT XVI., *Celebrazione ecumenica nella Chiesa dell'ex-Convento degli Agostiniani di Erfurt*, 23 settembre 2011. Citirano prema: PONTIFICIO CONSIGLIO PER LA PROMOZIONE DELLA NUOVA EVANGELIZZAZIONE, *L'anno della fede. Credere – Vivere – Celebrare*, Roma 2012, 12.

²⁸ BENEDIKT XVI., *Svjeto svijeta*, 10.

²⁹ BENEDIKT XVI., *Poruka za korizmu* 2013.

liko god sve drugo bilo pametno, čovjek gubi svoje dostojanstvo i svoju istinsku ljudskost i time se ruši ono bitno. Mislim da zbog toga danas moramo staviti novi naglasak na prvenstvo pitanja o Bogu»³⁰.

Gdje god se ne poštuje ovaj poredak dobara, »nego izvrće, tu nema više pravednosti, tu više nema brige za čovjeka koji trpi, nego se područje materijalnih dobara upravo tu narušava i razara. Gdje se Boga drži drugotnom vrijednošću, koju se privremeno ili za stalno može ostaviti po strani radi važnijih stvari, tu se izjalovljuje upravo ove tobože važnije stvari. ... Radi se o Božjem prvenstvu. Radi se o tomu da ga se prizna kao stvarnost, kao stvarnost bez koje ništa drugo ne može biti dobro. Poviješću se ne može upravljati zaobilazeći Boga, pukim materijalnim strukturama. *Ako čovjekovo srce nije dobro, onda ništa drugo ne može biti dobro. A dobrota srca može u konačnici doći samo od Onoga koji je sam Dobrota - Dobro*»³¹.

O nužnosti božanske osposobljenosti za međuljudski odnos, o čistoći srca koje je sposobno drugima činiti dobro i dobrim pobjeđivati zlo govori molitva jedne posvećene osobe, Majke Terezije, zapisana na zidu sirotišta koje je osnovala:

Čovjek je nerazuman, nelogičan i sebičan.
NIJE VAŽNO, VOLI GA!

Ako činiš dobro, pripisat će to tvojim sebičnim ciljevima.
NIJE VAŽNO, ČINI DOBRO!

Ako ostvariš ciljeve svoje, naći ćeš lažne prijatelje i iskrene neprijatelje.
NIJE VAŽNO, OSTVARUJ SVOJE CILJEVE!

Dobro koje činiš, sutra će biti zaboravljeno.
NIJE VAŽNO, ČINI DOBRO!

Poštenje i iskrenost učinit će te ranjivim.
NIJE VAŽNO, BUDI ISKREN I POŠTEN!

Ono što si godinama stvarao, u času bi moglo razrušeno biti.
NIJE VAŽNO, STVARAJ!

Ako pomažeš ljudima, možeš loše proći.
NIJE VAŽNO, POMAŽI IM!

Daješ svijetu najbolje od sebe. A on će ti uzvratiti udarcima.
NIJE VAŽNO, DAJ NAJBOLJE OD SEBE!

³⁰ BENEDIKT XVI., *Svjetlo svijeta*, 83-84.

³¹ BENEDIKT XVI., *Isus iz Nazareta*, I., 50-51.

Zaključak

Redovnički život oduvijek je *svjedok vječnoga*. Biti to u svijetu koji je izgubio dimenzije vječnosti može postati novi način prisutnosti među muškarcima i ženama našega vremena. Svjedoci vječnoga, tj. Božje vjernosti («vječna je ljubav njegova») sposobnost je *gledanja dalje, ne bivajući zarobljenici onoga što je prolazno* i što nas svojom pojavom možda može iznenaditi, zastrašiti, obeshabriti jer nismo sposobni prihvatiti privremenost.

Svako vrijeme imalo je svoje specifične poteškoće. Nije mudro izbjegavati poteškoće sanjajući ili idealizirajući prošlost. *Ovo je vrijeme u kojem nas je Gospodin pozvao da budemo njegovi svjedoci*. Posvećeni život u Europi na putu je prema drugačijoj prisutnosti nego li je to bilo u prošlosti jer ni Europa, ni Crkva, ni kršćanske obitelji, ni današnji čovjek u njoj nisu »isti« kao u vrijeme naših utemeljitelja. Vrijeme je da poslušamo Gospodina, da mu dopustimo da nas pouči novom, mudrom i duhovnom načinu promatranja povijesti.

Na završetku Biskupske sinode »o novoj evangelizaciji za prenošenje kršćanske vjere«, sinodalni oci su jednoglasno prihvatili Poruku narodu Božjem potičući na žarče svjedočenje evanđelja u različitim kontekstima današnjice. Kao svojevrstnu polaznu točku sinodalni oci u Poruci uzimaju svetopisamski odlomak o susretu Isusa sa Samarijankom (Iv 4,5-24). »Kao Isus na zdencu Sihar i Crkva osjeća potrebu sjesti pored muškaraca i žena ovoga vremena da bi uprisutnila Gospodina u njihovu životu, tako da ga mogu susresti, jer samo Njegov Duh jest voda koja daje istiniti i vječni život. Samo je Isus sposoban prozrijeti dubinu našega srca i objaviti nam našu istinu«. Onaj tko je jednom primio novi život u susretu s Isusom ne može ne postati navjestitelj istine i nade za druge. O tome svjedoče utemeljitelji zajednica posvećenog života. Iz dara posebnog iskustva susreta s Bogom »rađa se« poslanje za druge. ***Samo onda kada Krist pogada i dodiruje osobu u njezinoj najdubljoj intimi, može se dodirnuti i intimnost drugoga, samo se tada stvara istinska zajednica.***

Na tragu poruke zadnje Biskupske sinode možemo istaknuti dva izričaja posvećenog života koja su u svakom vremenu i prostoru bitna i nenadomjestiva: *razmatranje Božjeg otajstva* i *lik siromaha*. Ne ili/ili, nego i/i. Potrebno je da se kontemplativni trenuci isprepliću sa svakodnevnim životom običnih ljudi. Oba ova izričaja vjere prisutna su u predanoj karizmi svake zajednice Bogu posvećenog života. Zato su one i mogle dati svoj doprinos poslanju Crkve u svijetu i za svijet. Na nama je da iz života karizme vlastite zajednice oblikujemo imperativne poslanja za današnjeg čovjeka, ne da »živimo« u prošlosti.